

АРХІВНА ПРАКТИКА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД

Марина Палієнко,

докторка історичних наук, професорка,
завідувачка кафедри архівознавства
та спеціальних галузей історичної науки,
Київський національний

університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9098-1142>

Виклики часу, обумовлені поширенням пандемії COVID-19 та переведенням навчальних процесів у дистанційний формат унеможливили проведення у 2020 р. традиційної для студентів історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка архівної практики у літній період. Натомість, завдяки підтримці Державної архівної служби України були апробовані нові форми взаємодії між університетами та архівами. Відбулося створення унікальної електронної історико-архівної платформи, на якій протягом 2-х тижнів студенти різних спеціальностей та освітніх програм мали рідкісну можливість віртуально ознайомитися з діяльністю найбільших архівів України, напрямами реформування архівної галузі, процесами цифровізації, з основними положеннями Стратегії розвитку архівної справи в Україні на період до 2025 р.

Архівна практика розпочалася 5 жовтня 2020 р. – у цей день уперше у рамках настановчої відеоконференції керівники Державної архівної служби України та директори центральних архівних установ зустрілися онлайн зі студентами історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Голова Державної архівної служби Анатолій Хромов, відкриваючи настановчу конференцію, наголосив на важливій ролі архівів у суспільному житті, їх значенні у процесах цифровізації та організації вільного доступу до інформації, побажав успішного проведення архівної практики в інноваційному

© М. Палієнко, 2020

для архівів та університету онлайн-форматі. Перша заступниця Голови Укрдержархіву Тетяна Ємельянова підкреслила важливість архівів для формування дослідницьких пріоритетів та світогляду молодого покоління істориків, професійних компетентностей майбутніх архівістів. Модератор зустрічі – завідувачка кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Марина Палієнко подякувала Голові Укрдержархіву і всім архівістам за довголітню творчу співпрацю, допомогу в організації та проведенні архівознавчих практик для студентів історичного факультету, підготовці багатьох поколінь професійних істориків і архівістів.

Цінні думки і поради висловили у своїх лаконічних та яскравих виступах директори: Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України) Ольга Бажан, Центрального державного електронного архіву України (ЦДЕА України) Юрій Ковтанюк, Центрального державного архіву зарубіжної українки (ЦДАЗУ) Ірина Мага та Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (ЦДІАК України) Ольга Музичук. Архівісти поділилися своєю візією розвитку співпраці архівних установ з університетами у професійній підготовці істориків та архівістів. Так, І. Мага з теплотою згадала своє навчання на архівознавчій кафедрі історичного факультету, подякувала університетській спільноті за становлення і набуття фахових компетентностей. О. Музичук підкреслила, що практика дає можливість по-новому подивитися на теоретичні знання, здобуті в університетських аудиторіях, і відкриває перед майбутніми фахівцями нові перспективи. Ю. Ковтанюк наголосив на важливості адаптації студентства до викликів цифрової епохи. О. Бажан у своєму виступі стимулювала студентів пізнавати архівні джерела та висловила сподівання, що після ближчого знайомства з архівами окремі студенти пов'яжуть з ними своє професійне життя у майбутньому.

До обговорення актуальних питань долучилися викладачі кафедри архівознавства – професор Ярослав Калакура, доценти Галина Коцур та Андрій Зубко. Зокрема, Я. Калакура наголосив на значенні нової Стратегії розвитку архівної справи для формування позитивного іміджу архівів у суспільстві та важливості співпраці архівів з академічним середовищем.

Конференція стала майданчиком натхнення, адже провідні архівні діячі України ділилися своїм баченням перспектив розвитку архівної галузі, співпраці з університетом і зичили студентам нових захоплюючих відкриттів. Як зазначила студентка освітньої програми «Архівістика та управління документацією» Валерія Лохмачова, *«...ця перша зустріч наповнила студентів натхненням та жагою до знань, адже ніщо так не мотивує, як слова провідних архівних діячів України, які поділилися своїм баченням шляхів модернізації та перспектив розвитку архівної галузі, а також співпраці з університетом та залученням до роботи молодих спеціалістів»*.

6 жовтня студенти мали унікальну можливість дізнатися про діяльність Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) та безцінні документи національної історичної спадщини, які він зберігає, під час інтерактивної онлайн-зустрічі з директором архіву Олександром Буханцем та заступницею директора Наталією Маковською. Зокрема, О. Буханець розповів про те велике значення, яке мають документальні фонди для функціонування державних інституцій, про нормативну базу та матеріально-техніч-

не забезпечення діяльності архіву. Але, найголовніше, – про відданих справі людей та неповторний дух і творчу атмосферу, що панують в архіві. Учасникам зустрічі вдалося побувати на віртуальній екскурсії, під час якої директор архіву познайомив студентів із роботою читальної зали та провів у «свята святих» – архівосховище, де продемонстрував оригінали цінних документів. Н. Маковська, згадавши уривок з «Архівного хоралу» Бориса Іваненка, наголосила на значущості архіву як своєрідного «паспорта держави», який відображає історичну дійсність та особливу енергетику епохи. Вона ознайомила студентів із багатогранною тематикою документів, що зберігаються у ЦДАВО України, найбільшими архівними проєктами, зокрема присвяченими подіям Української революції 1917–1921 рр., документальними виставками, інформаційними ресурсами. По-справжньому надихали думки архівістів про «архіви як живий організм», «красу документа».

7 жовтня відбулася зустріч із директором Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного) Владиславом Берковським. Студенти дізналися про історію створення та діяльність архіву, комплектування його фондів. Особливо була відзначена роль першого директора Гордія Пшеничного у розгортанні діяльності установи, його внесок у проєкування та побудову у 1975 р. першого на радянських теренах спеціалізованого приміщення для зберігання аудіовізуальних документів. Крім того, у фокусі зустрічі перебували питання про тривалість зберігання аудіовізуальних документів на різних носіях, їхні технічні властивості, специфіку фахової підготовки працівників архіву. Учасники зустрічі змогли здійснити віртуальну подорож архівними приміщеннями. Директор продемонстрував студентам носії, на яких зберігається інформація в архіві – кіноплівки, касети, CD-диски, грамофонні платівки тощо. Особливо цікаво всім присутнім було ознайомитися з сучасним обладнанням, зокрема пристроєм для сканування кіноплівки, який трансформує кіно- та фотодокументи у цифровий формат.

Наприкінці зустрічі В. Берковський наголосив на тому, що «головне завдання архівістів – це формування пам'яті», оскільки саме від архівістів залежить, «яким буде бачення нашого сьогодення через 100 років». Особливо важливим було те, що лекція викликала щире зацікавлення у студентства і цілу низку питань: щодо комплектування архіву, процедури передавання документів на зберігання, проведення експертизи цінності документів тощо. Цікавилися студенти й умовами доступу до документів, роботою архіву з фондоутворювачами та користувачами інформації. Наприкінці зустрічі теплі слова про архів та його колектив сказала перша заступниця Голови Державної архівної служби України Т. Смелянова, оскільки саме в цьому архіві вона сформувалася як фаховий архівіст, професіонал і особистість.

8 жовтня 2020 р. студенти мали можливість відвідати онлайн-зустріч із директоркою ЦДАГО України О. Бажан і відкрити для себе інформаційний потенціал його найцінніших фондів. Розглядаючи архів як відображення історії країни та окремих людських доль, директорка висвітила драматичні моменти у становленні установи, специфіку її діяльності та комплектування документами комуністичної партії в радянський період, окремо зупинилася на долі архівних зібрань у роки Другої світової війни, охарактеризувала причини та наслідки втрат, яких зазнав архів. Особлива увага у лекції була приділена реорганізації архіву у перші місяці після проголошення Незалежності України, коли у вересні 1991 р. на базі колишнього партійного архіву було створено ЦДАГО України, поповненню його фондів документами українських політичних партій і рухів.

О. Бажан звернула увагу молодих дослідників на тематичну універсальність фондів ЦДАГО України, в яких відбилася багатогранна історія всього ХХ ст. Студенти отримали чіткі уявлення про основні комплекси документів, що зберігаються в архіві, і напрями досліджень, які можна здійснювати на основі їх вивчення. Окремо були згадані документи, що відображають події Голодомору 1932–1933 рр., перебіг сталінських репресій, Другої світової війни, Чорнобильської катастрофи. Студенти могли побачити розмаїття оригінальних документів, серед яких: автографи Симона Петлюри, Михайла Грушевського, паспорти діячів УНР, рукописні нотатки учасника українського партизанського руху Семена Руднева, архівно-слідчі справи репресованих, зокрема фотокартки зі слідчої справи Олександра Грушевського. Особливе зацікавлення викликали особисті документи (залікова книжка, студентський квиток) студентів Київського університету, які були репресовані на початковому етапі війни. О. Бажан наголосила, що з багатьма подібними документами складно «емоційно працювати» через відлуння трагічних людських доль. Загалом у фокусі уваги постійно перебувала Людина – фондоутворювач, архівіст, дослідник. Окремо було наголошено на основних напрямках діяльності архівної установи, формуванні НАФ, специфіці ініціативного комплектування, яке здійснюють архівні працівники.

Характеризуючи організацію зберігання документів, О. Бажан продемонструвала картонажі, а також спеціальні тубуси, виготовлені архівом для документів нестандартних форматів. Також була відзначена масштабна робота архіву з організації використання інформації, підготовки документальних збірників, виставок і круглих столів. Особливо наголошено на процесах цифровізації, створенні е-ресурсів, повнотекстових баз даних тощо. Студентська аудиторія зацікавлено відреагувала на лекцію – в обговоренні порушувалися питання про принципи та критерії відбору документів для цифровізації, доступ до документів комуністичного ре-

жиму, комплектування архіву документами, що відображають сучасне життя суспільства, бойові дії на сході України.

9 жовтня студенти отримали можливість відвідати ЦДІАК України та поспілкуватися з його директоркою, випускницею архівознавчої кафедри Шевченкового університету О. Музичук, яка, використовуючи особливості онлайн-спілкування, продемонструвала студентам підготовлений архівом яскравий відеоролик про «архівіста Кімеллуса». Згодом презентаційний ряд занурив аудиторію у захоплюючий світ історії створення архіву, що розпочав свою діяльність у далекому 1852 р. у стінах червоного корпусу Київського університету та акумулював у своїх фондах близько 6 тис. актових книг, частина з яких була втрачена у вирі подій Другої світової війни. У презентації були лаконічно висвітлені основні віхи історії архіву, охарактеризовані найважливіші документальні комплекси, серед яких: актові та метричні книги, картографічні пам'ятки, джерела особового походження та ін. цінні реліквії, підкреслено, що велику зацікавленість у сучасних дослідників викликають генеалогічні документи, метричні книги, колекції документів з особових фондів Ігоря Сікорського, родин Терещенків, Потоцьких, Грушевських та ін.

Особливий акцент був зроблений на збереженості та реставрації документів, що вимагає додаткового фінансування та підготовки професійних кадрів архівних реставраторів. Студенти познайомилися з роботою архіву з організації використання документів, задоволення потреб користувачів під час виконання запитів та звернень громадян і юридичних осіб. При цьому директорка наголосила на особливостях і складності опрацювання документної інформації, що зберігається в ЦДІАК України, необхідності спеціальної підготовки як архівних працівників, так і дослідників, зокрема знання мов, основ палеографії, текстологічного аналізу тощо.

Водночас було відзначено, що архів активно розвивається, відповідаючи на виклики інформаційного суспільства. Репрезентативними є архівні онлайн-ресурси, активно проводиться цифровізація документів – наразі оцифровано понад 225 тис. документів. Користуються попитом оприлюднені на сайті архіву зведені каталоги метричних книг різних конфесій. Крім того, ЦДІАК України презентує на своєму сайті численні онлайн-виставки, результати наукових конференцій, участі у вебінарах, міжнародних проєктах, історичних реконструкціях. Лекція та презентація були із зацікавленням сприйняті студентською аудиторією. Свідченням цього була низка питань, що були порушені під час обговорення та стосувалися проблем реставрації давніх документів, проведення генеалогічних досліджень, державного фінансування архіву та архівної галузі в цілому.

12 жовтня онлайн-простір та інтерактивний характер архівної практики дозволив студентам відвідати лекцію-зустріч із директоркою

Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) Оленою Чижовою, яка підкреслила, що головний пріоритет у діяльності установи – «створення життєвих і творчих історій відомих українців», збереження «мистецької історії нашої країни», оскільки кожен документ акумулює та репрезентує цінну інформацію про долю неординарних особистостей – письменників, музикантів, художників, а також провідних культурних інституцій, творчих колективів та спілок. Особливість архіву-музею полягає у комплектуванні його не лише документальними фондами, а й книжковими зібраннями та музейними артефактами. Це уможливорює збереження в одному просторі цілісної спадщини митців, що є важливим ключем для розуміння їхнього творчого процесу, пізнання духовного світу. Так, крім цінних документів із паперовою основою, акумульованих у 1430 архівних фондах, в архіві-музеї зберігається понад 13 тис. музейних предметів, що належать до Національного музейного фонду України; унікальним є комплекс меморіальних кабінетів Олександра Довженка, Миколи Глущенка, Платона Майбороди, Андрія Малишка та ін. славетних українських митців. Однією з родзинок зустрічі став показ фільму про архівно-мистецький комплекс «Літературно-мистецькі Плюти», а також розповідь про заходи, які ініціюються та проводяться архівом-музеєм.

Важливою для розуміння специфіки відбору документів на зберігання стала презентація, присвячена експертизі цінності документів, яку продемонструвала студентам начальниця відділу довідкового апарату Оксана Ловчинська. У свою чергу директорка архіву-музею акцентувала увагу на пріоритетних напрямках діяльності та завданнях установи, серед яких: комплектування профільними документами, їх науково-технічне опрацювання, забезпечення збереженості та організація використання. Креативність архівістів реалізується у широті контактів, проєктів, «виході за межі архівного простору». Так, документальні виставки, організовані ЦДАМЛМ України, експонувалися в Національній опері України, кінотеатрі «Жовтень»; водночас у приміщенні архіву-музею відбуваються численні мистецькі заходи, зустрічі, виставки, концерти. Серед нещодавніх яскравих проєктів – вихід у світ номера відомого мистецького журналу «Антиквар», присвяченого архіву-музею, під промовистою назвою «Архів людських долі».

Одним із найважливіших лейтмотивів зустрічі була теза про те, що архів-музей – це професійна команда одностудійців, тут створені всі умови для широкого поля ініціативи і творчості, особливо для молодих співробітників, які мають можливість проявити себе, стати лідерами певного напрямку чи проєкту, що є важливою перспективою самореалізації для випускників університету. Приємно відзначити, що сьогодні у колективі архіву-музею плідно працюють випускники архівознавчої кафедри Ростислав Загорулько та Анастасія Чумаковська.

13 жовтня майбутні історики та архівознавці мали змогу відкрити для себе інформаційний потенціал фондів ЦДАЗУ. У вже добре знайомій атмосфері онлайн-зустрічей студентство познайомилося з директоркою архіву, випускницею архівознавчої кафедри Шевченкового університету І. Магою.

Під час зустрічі велику увагу було приділено передумовам заснування архіву. Студенти дізналися, що знаковою подією в історії ЦДАЗУ стало надходження у квітні 2008 р. колекції документів зі Словаччини, що висвітлюють життя та діяльність української еміграції у Чехословаччині у міжвоєнний та воєнний періоди. Ця колекція стала відправною точкою у подальшому розвитку архіву. У ході зустрічі студентам вдалося віртуально відвідати архівосховище, побачити значну кількість цінних документів і предметів, що пов'язані з видатними особистостями та несуть відбиток епохи (зокрема, Євгена Коновальця, Костянтина Левицького, Андрія Жука, Миколи Плав'юка тощо). Директоркою було наголошено на специфіці комплектування ЦДАЗУ не лише архівними документами, але й музейними предметами та бібліотечними фондами, що обумовлено необхідністю збереження цілісності зібрань, які передаються до архіву окремими діями та організаціями української діаспори. Також відзначалося, що працівники архіву сприяють інтенсивному використанню документної інформації в науково-дослідній та просвітницькій діяльності. Ці та інші напрями роботи архіву не лише дають змогу внести свій вклад у документування та створення повноцінної картини розвитку української нації, але й сприяють активізації міжнародного співробітництва у сфері архівної справи. І. Мага щиро запрошувала молодих науковців до співпраці з архівом, наголошувала на позитивному іміджі професії та важливій ролі архівістів у житті суспільства.

15 жовтня пізнавальна онлайн-лекція була проведена директором Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД) Олександром Гараніним. Студентській аудиторії була представлена інформативна презентація, яка розкривала специфіку діяльності інституту, напрями роботи, характеризувала основні наукові й освітні проєкти, результати досліджень, у т. ч. здійснені спільно з кафедрою архівознавства Шевченкового університету, а також окреслювала перспективи подальшої діяльності. Студенти почули цінні поради, які стосувалися роботи з архівними джерелами, методики та організації наукових досліджень. У ході зустрічі було наголошено на тому, що головною метою діяльності УНДІАСД є здійснення науково-теоретичних та нормативно-методичних досліджень у галузі архівної справи та документознавства в Україні. Цікавим для студентства було дізнатися й про різні аспекти та технології збереження документів. Завідувачка відділу документознавства Віта Бойко оха-

рактеризувала дослідницькі проекти, а також звернула увагу аудиторії на творчий доробок знаного українського документознавця професора Сергія Кулешова, який упродовж багатьох років очолював роботу відділу. Професор Я. Калакура, який брав участь у відеоконференції, наголосив на важливості поглиблення та розвитку наукової співпраці між УНДІАСД та архівознавчою кафедрою університету, а перша заступниця Голови Укрдержархіву Т. Ємельянова зазначила, що зустріч сприятиме формуванню у студентів системи знань про наукову складову архівної професії, і вони розглядатимуть інститут як одну з перспектив свого майбутнього працевлаштування.

16 жовтня 2020 р. відбулося онлайн-знайомство студентської молоді з діяльністю ЦДЕА України. Останню в межах архівної практики інтерактивну лекцію-зустріч провів директор архіву Ю. Ковтанюк, який представив студентам яскраву презентацію про наукову діяльність та організацію електронного архіву, ознайомив з його фондами та профільними документами, що зберігаються в установі.

Варто підкреслити, що ЦДЕА України активно запроваджує новітні технології, є провайдером в архівній галузі. Окремо було наголошено на тому, що архів підтримує функціонування офіційного вебпорталу Укрдержархіву, а також забезпечив створення у його рамках вебсайту науково-практичного журналу «Архіви України». Важливими напрямками роботи архіву є також створення та підтримка архівної інформаційно-телекомунікаційної системи «Архівні фонди України», впровадження системи електронного документообігу АСКОД тощо. Студенти дізналися про такі поняття, як «архівний електронний документ» та «архівна електронна справа», діяльність архіву з організації зберігання інформаційних електронних ресурсів, зокрема контенту вебсайтів та соціальних мереж. У лекції порушувалися питання експертизи цінності документів і дотримання норм авторського права. Ю. Ковтанюк наголосив на міждисциплінарності архівістики, на зоні відповідальності архівістів та ІТ-спеціалістів.

Студентам було цікаво відвідати у ході зустрічі серверну кімнату і подивитися, на яких серверах зберігаються великі обсяги інформації. Випускниця архівознавчої програми історичного факультету університету Олена Левчук охарактеризувала роботу відділу забезпечення збереженості та обліку документів.

Підводячи підсумки двотижневої архівної практики, яка відбулася в інтерактивному онлайн-форматі, перша заступниця Голови Державної архівної служби України Т. Ємельянова підкреслила її інноваційний, творчий характер і висловила сподівання, що ця практика матиме важливе значення для формування професійних кваліфікацій майбутніх істориків та архівістів, які глибше розумітимуть значущість архівів, їхню багатогранну роль у суспільстві.

Відзначимо, що всі лекції сприймалися аудиторією зі щирим зацікавленням, лунали питання про державне фінансування архівних установ та архівних проєктів, стратегію розвитку, масштаби оцифрування документів, специфіку роботи з фондоутворювачами та користувачами щодо доступу до інформації, захисту авторських прав та персональних даних. На всі питання студенти отримували фахові, аргументовані відповіді директорів архівів. Також під час обговорення кожної з лекцій студенти ділилися своїми враженнями щодо розвитку та модернізації українських архівів, висловлювали думки про те, що мало б допомогти архівам стати цікавішими та доступнішими для широких кіл суспільства.

Цікавими були висловлені студентами під час обговорення пропозиції щодо розвитку архівів як комунікаційних центрів, де є можливість спілкуватися, проводити час, обмінюватися інформацією (створення архівного кафе, архівної книгарні, архівного арт-простору). Студентами порушувалися питання реституції, цифровізації архівів, наголошувалося, що саме архіви можуть створювати умови для зацікавлення молоді історією країни. Особливо актуально звучали думки про необхідність державної підтримки архівів як інститутів пам'яті нашого суспільства. Таким чином, студентство долучилося опосередковано до обговорення проєкту Стратегії розвитку архівної справи в контексті викликів сьогодення.

Щодня в онлайн-зустрічах брали участь від 40-ка до 70-ти учасників, які представляли різні освітні програми та спеціальності: «Архівістика та управління документацією», «Історія України, етнологія, джерелознавство», «Східноєвропейські історичні студії», «Середня освіта» тощо. Найактивнішу участь в обговореннях взяли Тетяна Гавадзин, Роман Потьомко, Олександр Барсуков, Олександр Реп'яшник, Павло Боган, Максим Паркін. До дискусій долучалися також магістри освітньої програми «Архівознавство» Уляна Назимок, Мілана Срібняк, Тарас Смірнов.

Особливо хотілося б відзначити активну участь студентства у підготовці інформаційного супроводу – афіш подій (Мілана Срібняк), повідомлень для кафедральної сторінки у мережі Facebook (Валерія Лохмачева, Аліна Фрусевич, Руслана Ручка, Катерина Гуменюк).

Надзвичайно цінними для нас є відгуки студентів, які вони сформулювали у своїх звітах та інформаційних повідомленнях:

«Архівна практика 2020 року виявилась незвичною і водночас унікальною – за багатьма параметрами та з багатьох причин, – зазначав Михайло Ярошенко. – З одного боку, карантинні умови не дозволили нам відвідати архівні установи очно та ближче ознайомитися з методологією та способами виявлення, опрацювання, аналізу й зберігання архівних документів. З іншого боку – формат щоденних онлайн-конференцій дозволив нам ознайомитися з роботою не однієї, а одразу

декількох архівних установ, кожна з яких заслуговує на пильну увагу істориків, оскільки всі вони є скарбницями історичних джерел, унікальних пам'яток та документів».

«Два тижні архівної практики мали дійсно творчу, приємну атмосферу, – писав Назар Перейма. – Хочу висловити свою вдячність кафедрі архівознавства, керівництву архівних установ, що надали можливість доторкнутися до осередків знань, скарбниць унікальних документів».

Дарина Вітюк, описуючи свої враження, зазначала, що *«...протягом практики в онлайн-форматі нам пощастило побувати у найважливіших архівних установах України та подивитися на архіви очима їх директорів. Дуже приємно було чути, як ці люди захоплюються справою, яку роблять. Цінність їхньої праці – надзвичайна».*

Максим Прищепя відзначав *«інноваційний і творчий характер практики»*, а також підкреслював, що *«саме такі практики повинні бути на кожному факультеті/інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тому що такий теплий прийом, цікаві зустрічі з провідними архівістами України, захоплюючий матеріал та відвідування архівів надихають майбутніх істориків на підкорення нових наукових вершин».*

«Щиро вдячний архівістам, кафедрі архівознавства..., – писав Олександр Затірка. – Це справді була унікальна можливість познайомитися з роботою найбільших архівів країни, прослухати лекції провідних архівістів. Вдячний лекторам за дружню атмосферу, яка, на мою думку, матиме важливе значення для формування професійних кваліфікацій майбутніх істориків та архівістів».

На думку Анастасії Нарізьки, *«це був цікавий і незвичайний досвід як для студентів, так і для викладачів кафедри та директорів архівів. Така практика була унікальною і дозволила студентам відвідати найцікавіші архіви України, ... відкрити багато нового».*

Розлогими та надихаючими були міркування Наталії Смулки, яка, зокрема, відзначала: *«вразила мене любов архівістів до тієї роботи та тих документів, з якими вони працюють, їхня любов до української історії... Я дуже рада, що мала змогу почути цікаву інформацію та побачити цінні оригінальні документи у ЦДАВО України». Відвідавши лекцію у ЦДКФФА України, студентка занотувала: «було неймовірно цікаво побачити, як же відбувається оцифрування кіноплівок. Директор архіву наголосив на тому, що «основне завдання архіву – це формування пам'яті» і я з цим повністю згодна. Я дуже рада була побувати на цій зустрічі...». Після зустрічі у ЦДАГО України вона писала про те, що «дуже цікаво було побачити підписи Симона Петлюри та Михайла Грушевського, паспорти УНР, залікові книжки та студентські квитки студентів нашого університету, які, на жаль, були репресовані. Це неймовірно – бути так близько до історії, це дійсно захоплює».*

У ЦДІАК України студентці «цікаво було дізнатися, що працівники архіву повинні знати основи палеографії та різні мови для опрацювання документів, і це дійсно вражає. Стає зрозуміло, наскільки необхідними є спеціальна освіта та підготовлені фахівці для роботи з документами у такому архіві. Загалом, архів викликав у мене велике зацікавлення та бажання побувати в ньому, познайомитися з документами і людьми, які там працюють».

Підсумовуючи, Наталка підкреслювала, що *«ці два тижні були для мене неймовірно цікавими, захоплюючими та інформативними. Кожного дня я мала змогу дізнатися щось нове про державні архіви України і познайомитися з людьми, які там працюють, а також побачити архів зсередини, як він працює та які документи там зберігаються. Кожен із керівників намагався якнайкраще представити архів, щоб ми зрозуміли і змогли познайомитися з тонкощами його роботи. Архівісти приділили нам свій цінний час, за що я всім дуже вдячна...».*

Михайло Ярошенко відзначав, що для нього особливо цікавою виявилась розповідь про специфіку роботи та комплектування ЦДАЗУ документами української діаспори, і що цей архів у добу поширення інформаційних технологій *«відкриває нове поле можливостей для істориків і спеціалістів суміжних спеціальностей з вивчення цінного пласту української культури та ментальності».* Узагальнюючи перебіг практики, студент писав: *«Під час щоденних зустрічей очільники архівних установ ознайомили нас зі структурою та специфікою організації роботи кожного з архівів. І, порівнюючи ці дані, ми мали змогу побачити спільне та відмінне в методиці роботи кожної архівної установи та краще зрозуміти логіку роботи Державної архівної служби в цілому... Слухаючи лекції директорів вітчизняних державних архівів, не можна було не помітити, наскільки вони живуть своєю роботою, надихаючись новими надбаннями і високою місією формування національної пам'яті. Їхні розповіді та натхнення викликають велику повагу до кожного з них та співробітників очолюваних ними архівів, а також великий інтерес до галузі в цілому».*

Марія Чулак, описуючи власні враження, підкреслювала, що у виступах всіх директорів *«наскрізно відчувалася любов та захоплення своєю справою»*, що *«кожен із керівників наголошував на важливості розвитку архівної справи та плідній співпраці з викладачами і студентами університету, що надихнуло студентську молодь на пізнання архівів».* Студенти мали унікальну можливість *«побачити, як працює архів зсередини і чим живуть працівники-архівісти, які, безперечно, отримують задоволення від роботи з архівними документами».* Підсумовуючи свої враження, студентка констатувала: *«У період з 5 до 18 жовтня в рамках студентської архівної практики відбулося 9 онлайн-зустрічей з керівництвом 8-ми архівних установ. Зустрічі в*

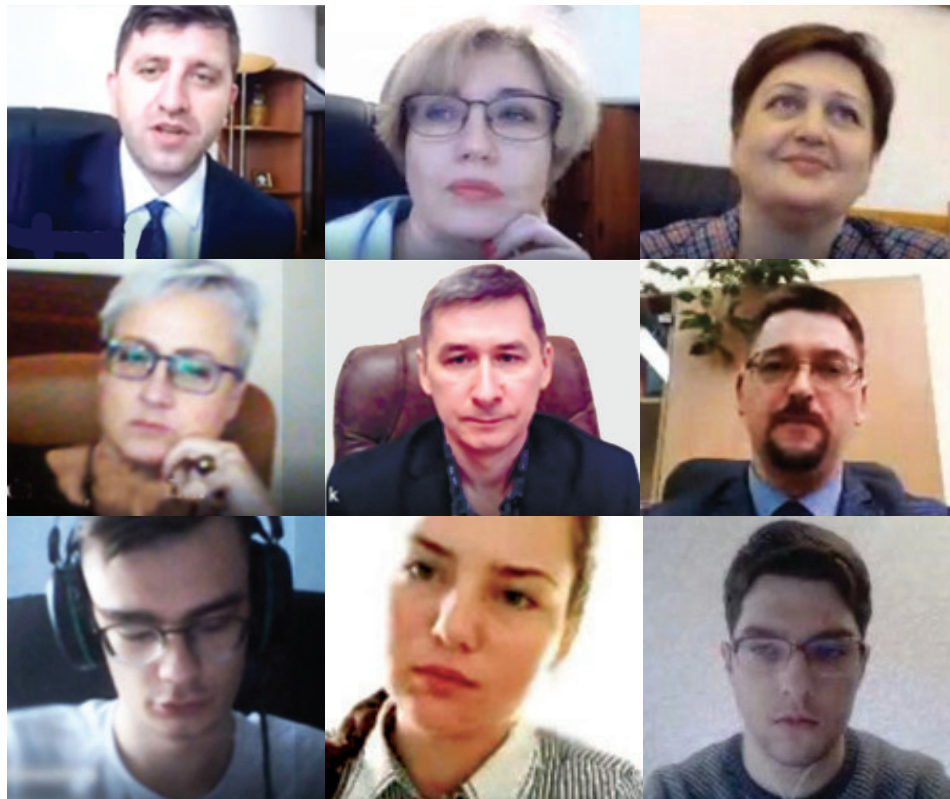
інтерактивному вимірі стали новим досвідом як для університетської спільноти, так і представників архівів і, незважаючи на те, що спілкування було віддаленим, воно виявилось надзвичайно цікавим, повчальним та мотивуючим. Протягом 9-ти зустрічей я дізналася багато нової інформації щодо роботи архівних установ, їхніх основних завдань, цілей та пріоритетів. По-новому переосмислила також роль архівів у розвитку історичної науки. Вдалося також по-новому відкрити для себе працівників-архівістів, котрі, без сумніву, живуть своєю роботою і по-справжньому віддаються їй. Проходження архівної практики стало ще одним важливим щаблем на шляху до становлення мене як майбутнього науковця, адже я впевнена, що ця практика є дуже корисною для збагачення моїх знань та розвитку професійних навичок».

Віка Кошляк підкреслювала, що «у ході цих практичних занять ми не тільки мали змогу закріпити отримані знання з курсу “Архівознавство», а й поглибити їх. Ми дізналися про проблеми в архівних установах та шляхи їх вирішення. Також важливою складовою кожної зустрічі були розмови про впровадження новітніх технологій в архівній галузі задля покращення зберігання документів та надання доступу до них. Практика пройдена відповідно до поставлених завдань. Ми отримали більш глибокі знання про установи, що містять широку джерельну базу для здійснення наукових досліджень студентами різних спеціалізацій. Також ми набули досвіду проведення масштабних заходів із використанням онлайн-платформ, досвіду онлайн-комунікації та сприйняття інформації у такому нестандартному для практики форматі».

Марк Залужний констатував, що «практика пройшла успішно – з чудовою організацією та мінімальною кількістю технічних проблем. Студентській увазі були представлені найпотужніші архівні установи України, директори яких занурювали аудиторію в історію установ, демонстрували архівосховища та джерела, які вони зберігають, ділилися досвідом та перспективою професійної діяльності в них, розповідали про проблеми збереження документів, їхні проєкти та плани щодо модернізації архівів. Все це давало змогу частково побачити на практиці функціонування та специфіку означених установ, що в подальшому може привернути увагу найбільш зацікавлених студентів не лише як місце для досліджень, а й як реальну перспективу майбутнього працевлаштування. Отож цьогорічна практика в дистанційній формі виявилася надзвичайно цікавою, вдало організованою та змогла дати можливість студентам відчувати архівний шарм, специфіку діяльності».

Наталія Міхуля, висловлюючи свою вдячність кафедрі архівознавства та архівним установам за 2 тижні різноманітних та насичених лекцій, зазначала, що це була «прекрасна можливість підвищити свою

кваліфікацію як майбутнього історика-дослідника, познайомитися із досвідченими архівістами... Впевнена, що у майбутньому цей досвід буде чи не ключовим у роботі».

Роман Потьомко висловлював «окрему вдячність викладачам кафедри та працівникам архівних установ за проведення цього навчального курсу в такий складний для країни і цілого світу час», а Олександр Реп'яшник, у свою чергу, підкреслював, що для нього «архівна практика була цікавою, інформативною та насиченою подією, яка назавжди запам'ятається як частина студентського життя в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка».

І, нарешті, студентка архівознавчої програми Валерія Лохмачова писала: «Підводячи підсумки двотижневої архівної практики, можу зазначити, що вона несла у собі колосальні ідеї. Практика дала можливість студентам не тільки ретельно вивчити історію, специфіку, потенціал архівних установ, а й зробити перші кроки у напрямі визначення своєї майбутньої професії. Інформація, що була засвоєна на лекціях, спонукає звернутися до архівів у ролі молодого науковця-дослідника. Адже вивчений арсенал даних є лише частиною того неосяжного обсягу унікальних реліквій, що зберігаються в архівних установах. Інтерактивний онлайн-формат зустрічей також відіграв неабияку

роль. Саме він дозволив побачити таку кількість структур і поспілкуватися із такою кількістю професіоналів. Загалом практика своїм інноваційним та творчим характером спонукала до роздумів над потенціалом, значущістю та багатогранною роллю архівів у суспільстві».

Отже, організована спільними зусиллями Державної архівної служби України і кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка архівна практика мала надзвичайно вагомі результати – не лише для студентства, але й загалом для університетської та архівної спільноти. Це був важливий, інноваційний досвід творчої співпраці, який збагатив нас усіх, вплинув на формування нових професійних компетентностей, сприяв поглибленню зв'язків між теорією та практикою, підвищенню обізнаності та зацікавленості університетської молоді у роботі архівних установ, дав новий імпульс науковій, освітній, архівній діяльності, підкреслив значущість архівів та архівістів у життєдіяльності суспільства. Завдяки змістовним виступам-презентаціям керівників провідних архівних установ студенти заглибилися у специфіку архівних інформаційних ресурсів та ознайомилися з можливостями використання їхнього потенціалу у своїх навчальних і дослідницьких проєктах.

Користуючись нагодою, хотіла би висловити найщиріші слова вдячності керівництву Державної архівної служби України – Голові А. Хромову, першій заступниці Голови Т. Ємельяновій, директорам центральних державних архівів, всій архівній спільноті за підтримку інноваційних проєктів, зміцнення зв'язків між університетами та архівами задля підготовки нового покоління професійних істориків, архівістів, документознавців, плекання демократичних цінностей, розвитку інформаційного суспільства.